

سابقه‌ی فرهنگستان در ایران

احمد سمیعی (گیلانی)

هر چند فرهنگستان، به مفهوم سازمان علمی و فرهنگی رسمی خاصی که از سده‌ی هفدهم در مغرب زمین پدید آمد، تا شصت سال پیش در کشور ما وجود نداشته است، انجمن‌های ادبی دوره‌ی قاجاریه را، به لحاظ تأثیری که در حفظ سلامت و آراستگی و تقویت بنیه‌ی زبان فارسی داشته‌اند می‌توان سلف چنین بنیادی در ایران معاصر دانست.

پیش از آن که فرهنگستان ایران در خرداد ۱۳۱۴ شمسی تأسیس شود، در ۱۳۰۳ شمسی از نمایندگان وزارتخانه‌های جنگ و معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه انجمنی تشکیل شد تا با وضع لغات و اصطلاحات نو جواب‌گوی نیازی باشد که در رسته‌ها و شئون نظامی آن روز از این حیث احساس می‌شد. انجمن تا آخر سال ۱۳۰۳ مرتباً هفته‌ای یک بار تشکیل جلسه می‌داد و نخستین جلسه‌ی آن در آبان ماه آن سال منعقد شد.^۱ انجمن در مدت فعالیت خود حدود سیصد لغت و اصطلاح تازه وضع کرد که عموماً به هواپیمایی، مهندسی نظام، توپخانه، سازمان نظام، افزارها و ادوات جنگی و مانند آن تعلق داشت. نمونه‌هایی از واژه‌های مصوب این انجمن را بعداً دکتر صدیق‌اعلم در نامه‌ی فرهنگستان («توضیح در تاریخچه‌ی فرهنگستان»، سال اول، شماره‌ی ۴، آبان ۱۳۲۲) نقل کرده که از جمله‌ی آنهاست اصطلاحات شایع و مأنوس هواپیما، فرودگاه، خلبان، آتشبار، گردان، وابسته‌ی نظامی، هواسنج، بادسنج.

در سال ۱۳۱۱ نیز، که دکتر صدیق‌اعلم ریاست «دارالمعلمین عالی» را برعهده داشت، ظاهراً به پیروی از رسم دانشگاه‌های امریکایی، فعالیت‌های علمی فوق برنامه‌ی دانشجویان، به ابتکار ایشان، با تشکیل انجمن‌هایی تشویق و سازمان داده شد که از جمله‌ی آنها «انجمن وضع لغات و اصطلاحات علمی» بود. این انجمن در اسفند ماه ۱۳۱۱ فعالیت علمی خود را آغاز نهاد که، طی جلسات مرتب هفتگی در سال تحصیلی، تا مهرماه ۱۳۱۹ ادامه داشت. در شعبات متعدد آن (علوم طبیعی، علوم ریاضی، فیزیک و شیمی، ادبیات و

۱) در این انجمن یحیی دولت‌آبادی، غلامحسین رهنما و دکتر صدیق‌اعلم، به نمایندگی وزارت معارف، و سرتیپ غلامحسین مقتدر، سرلشکر جلایر (سردار مدحت)، سرلشکر غفاری (سردار مقتدر)، سرهنگ مهندس رضا شیبانی، سرهنگ کریم معاون نظام، سرلشکر حاج محمد رزم‌آرا، سرهنگ علی‌کریم قوانلو و رشید یاسمی، به نمایندگی وزارت جنگ، عضویت داشتند.

فلسفه)، به راهنمایی استادان (حسین گل‌گلاب، دکتر محمود حسابی، دکتر رضازاده شفق)، پیشنهادها مطرح و مصوبات در جلسه‌ی انجمن به رأی گذاشته می‌شد. این انجمن پس از تأسیس فرهنگستان ایران (۱۳۱۴) نیز فعال بود و با آن همکاری مستمر داشت. حاصل کار «انجمن»، در مجموع از اقبال فرهنگیان و دانشگاهیان برخوردار شد و حدود ۴۰۰ لغت از موضوعات آن در کتاب‌های درسی دبیرستان و درس‌های دانشگاهی به کار رفت. نمونه‌هایی از حاصل کار «انجمن» در نامه‌ی فرهنگستان (همان جا) نقل شده است. برخی از پیشنهادها «انجمن»، به خصوص در رشته‌ی علوم طبیعی، هنوز رایج و متداول است.

اما فکر تأسیس سازمانی رسمی به نام «فرهنگستان» از آنجا پیدا شد که عده‌ای از بیداردلان اهل درد، که در زبان و ادب فارسی حق آب و گل داشتند، زبان پرسیافته‌ی مارا، که حامل فرهنگی پرمایه و درخشان است، در معرض خطر تجاوز کج‌اندیشی مستی ناهل دیدند که، به بهانه‌ی اصلاح و پرورش آن و از طریق وارد کردن عناصر مهجور و نامأنوس، در صدد وضع لغات و اصطلاحات و نشانیدن آنها به جای کلمات عربی‌الاصل برآمدند که حاصل تلاش آنها شم و ذوق سالم را آزار می‌داد. این «نوآوران» و «سره‌گرایان» جواز «حساب‌الامر جهان مطاع همایونی» را سپر دفاع از جهل و تعصب و کج‌ذوقی خود می‌ساختند و بر ساخته‌های ناساز و بی‌اندام خود را از مجاری «بخشنامه» های اداری تحمیل می‌کردند. ابتدا در سال ۱۳۱۳ شمسی (نزدیک به پنج ماه پیش از تأسیس فرهنگستان ایران).

وزارت معارف در صدد برآمد که انجمن‌هایی از کارشناسان و ارباب فن به پا کند و تشکیل «آکادمی طبی» نخستین گام در این راه باشد. برای مطالعه در این امر، جلساتی با شرکت چند تن از پزشکان معروف و عده‌ای از معاریف اهل علم در مدرسه‌ی عالی طب منعقد و نام «فرهنگستان»، برابر «آکادمی»، در یکی از همین جلسات اختیار شد. اساسنامه‌ای نیز برای «فرهنگستان طبی» نوشته شد. در آغاز قرار بر این نبود که این قبیل مؤسسات منحصرأ به وضع لغات و اصطلاحات جدید بپردازند بلکه ترجمه و تألیف کتب و تهیه‌ی فرهنگ‌ها و تشویق تحقیق علمی مطمح نظر بود. اما تندروی‌های مشهود باعث شد که توجه اصلی به جهت دیگری معطوف گردد. خطر به خصوص وقتی احساس شد که جریان به اصطلاح اصلاح و پیرایش زبان در صدد برآمد از قدرت سیاسی برای پیش‌برد مقاصد خود بهره‌گیرد. در حقیقت، سراب فریبنده‌ی بی‌نیازی از بیگانگان در عرصه‌ی زبان شاه مملکت را، که در مسافرت به ترکیه با اقدامات دولت همسایه در «تصفیه» ی زبان آشنا شده بود، بر سر شوق آورده بود. این امر به صدور فرمانی به وزارت جنگ منجر شد که با همکاری سایر

وزارتخانه‌ها برای لغاتِ نظامی بیگانه معادل انتخاب کند و در بابِ سایرِ اصطلاحات نیز به مطالعه پردازد. محمدعلی فروغی، رئیس‌الوزرای وقت، از این جریان سخت نگران شد. واکنش خردمندانه‌ی او این بود که تشکیلِ انجمنی از دانشمندان و اهل لغت و محققان را برای تدارکِ مقدماتِ تأسیسِ فرهنگستانِ ایران به شاه پیشنهاد کند. وجهی همّت او مهار کردنِ جریانِ ناسالمِ تحمیلِ لغاتِ نابهنجارِ تازه از ناحیه‌ی عناصرِ کم‌مایه و پرتعصب و بیرون کشیدنِ زمامِ کارِ لغت‌سازی از دستِ آنان بود که خوش‌بختانه تدبیرِ او در این راه مؤثر افتاد. باری وزارتِ معارف و اوقاف و صنایعِ مستظرفه، که مأمورِ اقدام شده بود، پس از مشاوره با اهل فن، اساسنامه‌ی فرهنگستان را در شانزده ماده تهیه کرد که به تصویبِ هیئتِ وزرا رسید و، سرانجام، در ۲۹ اردیبهشت ۱۳۱۴ فرمانِ تشکیلِ فرهنگستانِ ایران صادر شد. در این اوان، فروغی رئیس‌الوزرا و علی‌اصغر حکمت وزیر معارف بود. تصویب‌نامه در ۵ خرداد به وزارتِ معارف ابلاغ و نخستین جلسه‌ی رسمی فرهنگستانِ ایران در روز شنبه ۱۲ خرداد، با حضورِ ۲۴ تن عضوِ پیوسته، در مدرسه‌ی عالی حقوق تشکیل شد.^۲ ریاستِ فرهنگستان ابتدا با فروغی و سپس با حسن وثوق بود و جلسه‌ی عمومی آن هر دوشنبه منعقد می‌گشت. فضای سیاسی آن زمان فرهنگستان را ناگزیر ساخت که بیشترِ اوقات خود را صرفِ انتخابِ معادل برای اصطلاحات و لغاتِ خارجی کند. باید گفت که فرهنگستانِ اول بیشترِ مهار کننده و بازدارنده بود تا سازنده. کمیسیون‌هایی نیز که برای تهیه‌ی فرهنگ و دستورِ زبان و مطالعه در اصطلاحاتِ جغرافیایی و نشرِ کتبِ قدیمه در آن تشکیل یافت دستاوردِ محصلی نداشت.

از جلسه‌ی چهاردهم (۱۰ شهریور ۱۳۱۴) به بعد، مدرسه‌ی عالی سپهسالار (دانشکده‌ی معقول و منقول) مقرّ فرهنگستانِ ایران شد و تا ۱۳۲۱، که ساختمانِ مخصوصی

۲) استادان و رجال نام‌وری در عرصه‌ی ادب و نویسندگی چون بهار، دهخدا، فروغی (محمدعلی)، فروغی (ابوالحسن)، سعید نفیسی، سید نصرالله تقوی، رضازاده شفق، بدیع‌الزمان فروزانفر، علی‌اصغر حکمت، عبدالعظیم خان قریب، گل‌گلاب، رشید یاسمی، رهنما، ادیب السلطنه سمیعی، صدیق اعلم، عصار، فاطمی از اعضای پیوسته‌ی فرهنگستانِ اول بودند. در سنواتِ بعد بر شماره‌ی اعضای پیوسته‌ی فرهنگستان افزوده شد، از جمله: ابوالقاسم غنی، ابوالقاسم پورداود، اقبال آشتیانی، محمد حجازی، قزوینی، تدین، مسعود کیهان، جلال همایی، رعدي آذرخشی، احمد بهمنیار، حسنعلی مستشار، سرهنگ مقتدر، مصطفی عدل، علی اکبر سیاسی، محمود حسابی.

همچنین اعضای وابسته‌ی فرهنگستان عبارت بودند از: جمال‌زاده، فخر ادهم، کریستن سن (دانمارک)، هانری ماسه (فرانسه)، ریپکا (چکسلواکی)، منصوربیک فهمی، علی‌بیک الجارم، محمد رفعت‌پاشا (مصر)، آرتر پوپ (امریکا)، محمد اقبال (پاکستان)، رتس و پولووسکی (روسیه)، نیکلسون (انگلستان)، هادی حسن و محمد حسنین هیکل (مصر).

در جنبِ دانشکده‌ی مذکور برای آن بنا شد، جلسات در همان جا تشکیل می‌یافت. فرهنگستان ایران، در بهمن ماه ۱۳۱۵، نظامنامه‌ای برای «بازبینی در اصطلاحات علمی» تصویب کرد و در آن راه و روش و ضوابط معادل‌یابی را مقرر داشت. از جمله، در ماده‌ی دهم این نظامنامه پیش‌بینی شده بود که «اگر در برابر هر اصطلاحی لفظ فارسی مأنوسی که متداول و مسلّم و معتبر و ریشه‌ی آن معلوم و اشتقاق آن درست باشد» پیدا شود، آن لفظ مرّجح شناخته شود و اگر پیدا نشود، «برای معانی نزدیک به ذهن الفاظ مأنوس یا مصطلح عربی یا الفاظ مرکب از عربی و فارسی» و «برای معانی دور از ذهن کلمات فارسی مهجوری به همان معنی یا به معنی نزدیک آن» اختیار گردد. سرانجام، «اگر بدین وسایل هم چیزی به دست نیامد، از ریشه‌ی فارسی مطابق قواعد قطعی و حتمی زبان فارسی اشتقاق تازه‌ای که موافق طبع مردم ایران باشد بسازند چنان که آن مفهوم از آن لفظ بیرون آید... و بالأخره اگر از این وسیله هم چیزی فراهم نشد همان اصطلاح خارجی را به شرط آن که... بین‌المللی بوده و به زبان خاصی منحصر نباشد اختیار کنند».

بدین‌سان، فرهنگستان اول طریقی سالم و معتدل، دور از تعصّب عربی‌زدایی و سره‌آفرینی و منطبق با طبیعت زبان انسانی و ناموس تحوّل و تطوّر آن، در پیش‌گرفت و از این‌رو در واژه‌گزینی نسبتاً موفق از کار درآمد. میزان قبول عامی که لغات و اصطلاحات مصوّب فرهنگستان اول پیدا کرد در نتایج مطالعه‌ی جالب یکی از محققان جوان^۳ منعکس شده است. اگر بخواهیم منصفانه قضاوت کنیم، باید بگوییم که فرهنگستان اول، در پی‌گیری به موقع، از آفتی که به زبان فارسی روی آورده بود وظیفه‌ی خود را ادا کرد و چون اعضای برجسته‌ی آن، که ارکان آن سازمان بودند، اصولاً اعتقادی به واژه‌سازی نداشتند، در فضای فرهنگی نسبتاً سالمی که پدید آورده بودند نیازی به فعالیت پی‌گیر احساس نکردند و رفته‌رفته فرهنگستان از پویایی افتاد و دچار رکود شد. صدیق‌اعلم در خاطرات خود (یادگار عمر، ج ۲، ص ۲۵۴) می‌نویسد که شاه فرهنگستان را به این جهت که از فعالیت آن راضی نبود در هفتم اردیبهشت ۱۳۱۷ منحل ساخت و هفته‌ی بعد فرمان داد از نو تشکیل شود و وزیر معارف ریاست آن را برعهده گیرد.

***

نخستین جلسه‌ی عمومی فرهنگستان، پس از انحلال و تشکیل مجدد، روز چهارشنبه ۲۱

(۳) علی‌کافی، «بررسی واژه‌های فرهنگستان اول» در مجله‌ی نشر دانش (فروردین و اردیبهشت ۷۱)، ص ۳۳.

اردیبهشت ۱۳۱۷ به ریاست علی‌اصغر حکمت، وزیر معارف، تشکیل شد. این بار عده‌ای دیگر از استادان بنام^۴ به عضویت پیوسته‌ی فرهنگستان منصوب شدند و صدیق اعلم به نیابت ریاست برگزیده شد.

چند ماهی پس از تجدید سازمان فرهنگستان، در پی کناره‌گیری حکمت از وزارت معارف، اسماعیل مرآت به کفالت آن وزارت منصوب شد و اداره‌ی فرهنگستان را نیز برعهده گرفت. وی حدود سه سال رئیس فرهنگستان بود. فرهنگستان در این مدت موفق شد بسیاری از واژه‌های علمی مورد نیاز دانشگاه‌ها را از تصویب بگذراند و در پایان سال ۱۳۱۹ شمار واژه‌های نو مصوب فرهنگستان به حدود ۱۷۰۰ و در شهریور ۱۳۲۰ به حدود ۲۰۰۰ رسید. از میان ادبا و دانش‌مندان عده‌ی زیادی در این دوره همکار فرهنگستان شدند و از آنان کسانی به عضویت پیوسته‌ی آن انتخاب گشتند.^۵

پس از شهریور ۱۳۲۰، تا نیمه‌ی دی ماه همان سال جلسات فرهنگستان تعطیل نشد و به ریاست صدیق اعلم، که از مهرماه ۱۳۲۰ به وزارت فرهنگ منصوب شده بود، و گاهی نیز به ریاست دکتر امیراعلم، نایب رئیس فرهنگستان، تشکیل می‌شد.

چون تدین وزیر معارف شد (آذر ۱۳۲۰)، پیشنهاد کرد رئیسی برای فرهنگستان انتخاب شود و محمدعلی فروغی با ۱۱ رأی از ۱۸ رأی به ریاست آن سازمان برگزیده شد. پس از مرگ فروغی، باز انتخاب رئیس فرهنگستان در دستور قرار گرفت. با موافقت دکتر علی‌اکبر سیاسی، وزیر فرهنگ وقت، ماده‌ی سوم اساسنامه تغییر یافت و در جلسه‌ی دوشنبه ۳۰ آذر ۱۳۲۱ ادیب‌السلطنه سمیعی با ۲۲ رأی از ۲۳ رأی به ریاست فرهنگستان برگزیده شد که تا ۱۳۳۲ این سمت را حفظ کرد.

در این دوره‌ی جدید، کار «زبان‌پیرایی» و «واژه‌سازی» متوقف شد و فعالیت فرهنگستان بیشتر جنبه‌ی ادبی و تحقیقی یافت. نامه‌ی فرهنگستان در همین دوره (آغاز سال ۱۳۲۲) تأسیس شد. از این نامه در سال اول، چهارشماره؛ در سال دوم (۱۳۲۳)، دو شماره؛ در سال سوم، دو شماره به مدیریت رشید یاسمی و سردبیری حبیب یغمایی؛ در سال چهارم، یک شماره به اهتمام و سردبیری حبیب یغمایی؛ و در سال پنجم (۱۳۲۶)، یک شماره منتشر شد. نامه‌ی فرهنگستان حاوی چند خطابه و مقاله‌ی معتبر است که به آن ارزش علمی ممتاز بخشیده است. از جمله باید از خطابه‌ی محققانه‌ی شادروان احمد بهمنیار درباره‌ی املا

(۴) از جمله استادان علی‌اکبر سیاسی، محمود حسابی، ابراهیم پور داود.

(۵) از جمله‌ی این اعضای جدید از استاد احمد بهمنیار، جلال همایی، محمد حجازی (مطبع الدوله) باید نام برد.

فارسی یاد کرد که در شماره‌ی ۴ از سال اول نامه‌ی فرهنگستان مورخ آبان ۱۳۲۲ منتشر شده است. خطابه‌ی پروفیسور ماسینیون در روز سه‌شنبه ۲۵ اردیبهشت ۱۳۲۴ در تالار فرهنگستان راجع به نفوذ اندیشه‌ی ایرانی در کلام عرب نیز در شماره‌ی اول سال سوم (خرداد ۱۳۲۴) نامه‌ی فرهنگستان منتشر شد. از مندرجات مهم نامه‌ی فرهنگستان شرح احوال و آثار علامه قزوینی به قلم خود اوست که به مناسبت درگذشت او، همراه با سخن‌رانی‌هایی به همین مناسبت و اشعاری که در رثای او سروده شده بود، مجدداً به چاپ رسید.

هم چنین باید از سخن‌رانی‌های مهم عده‌ای از اعضای برجسته‌ی فرهنگستان یاد کرد که در فرهنگستان یا انجمن‌های فرهنگی ایراد شد و متن آنها در نامه‌ی فرهنگستان انتشار یافت، از جمله سخن‌رانی ملک‌الشعراى بهار در روز سه‌شنبه ۱۵ اسفند در انجمن روابط فرهنگی ایران و هند (شماره‌ی اول، سال سوم، خرداد و شهریور ۱۳۲۴)؛ سخن‌رانی گل‌گلاب در انجمن فرهنگی ایران و شوروی درباره‌ی فرهنگستان علوم شوروی (شماره‌ی ۳، سال سوم، شهریور ۱۳۲۴)؛ سخن‌رانی سعید نفیسی در فرهنگستان درباره‌ی فرهنگستان اتحاد شوروی (شماره‌ی ۲، سال سوم، شهریور ۱۳۲۴)؛ سخن‌رانی پروفیسور ماسینیون در فرهنگستان، زیر عنوان نقش نبوغ ایرانی در تفریر و مبانی افکار و تشکیل لغات فنی عربی مربوط به تمدن اسلامی (شماره‌ی ۱، سال ۵، فروردین ۱۳۲۶).

در سال ۱۳۲۴، فرهنگستان ایران پنج تن از اعضای پیوسته و وابسته‌ی برجسته‌ی خود به این شرح را از دست داد: سید محمد فاطمی، سید ولی‌الله نصر، حسنعلی مستشار، پروفیسور رینولد نیکلسن، و استاد آرتور کریستن‌سن، و شماره‌ی اول سال چهارم (اردیبهشت ۱۳۲۵) نامه‌ی فرهنگستان به خطابه‌های مجلس یاد بود این اعضا اختصاص یافت. خطابه‌ی استاد بهمینار در مجلس تذکر حسنعلی مستشار از جمله‌ی این خطابه‌هاست که در آن نکات جالبی درباره‌ی صفات اخلاقی و مراتب فضل آن مرحوم درج شده است.

انجمن ادبی فرهنگستان، به ریاست ملک‌الشعراى بهار، روز سه‌شنبه ۲۱ بهمن ۱۳۲۵ تأسیس و کمیسیون‌های زبان‌شناسی، باستان‌شناسی، قواعد و دستور زبان، تئاتر و موسیقی و ترانه‌ها و جز آن در جنب آن دایر شد. در حقیقت، نامه‌ی فرهنگستان سیر اصلی خود را تحقیق در زبان و ادب فارسی اختیار و از مسیر پیشین، که بیشتر متوجه واژه‌سازی بود، عدول کرد و می‌توان گفت مشکلی توقعات تازه‌ای را که زبان فارسی با آن روبه‌رو گشته بود دور زد.

***

در پنجم مرداد ۱۳۴۷، فرمان تأسیس «بنیاد شاهنشاهی فرهنگستان‌های ایران» صادر شد و

در نهم آبان ۱۳۴۹ وزیر فرهنگ و هنر یازده تن از اعضای پیوسته‌ی فرهنگستان زبان ایران را به محمدرضا شاه معرفی کرد.^۶ نخستین شورای این فرهنگستان در ۲۳ آبان ۱۳۴۹ در وزارت فرهنگ و هنر تشکیل شد.

مقاصد اساسی این فرهنگستان به شرح زیر تعیین شد:

- نگاه‌داری زبان فارسی در پایگاه والای دیرین فرهنگی و آماده نگه داشتن آن برای برآوردن نیازمندی‌های گوناگون علمی و فرهنگی کشور؛
- پژوهش و بررسی در همه‌ی زبان‌ها و گویش‌های ایرانی کنونی و پیشین به ویژه برای شناسایی بیشتر و پیش‌برد زبان فارسی.
- وجود چند تن عضو پیوسته‌ی مؤثر که گرایش به سره‌نویسی و عربی‌زدایی داشتند فعالیت و آژانس‌سازی فرهنگستان را به جهتی افراطی سوق داد و باعث شد که مصوبات این سازمان قبول عام پیدا نکند و مقاومت‌هایی را نیز برانگیزد. نمونه‌های واژه‌های پیشنهادی گرایش این فرهنگستان را نشان می‌دهد:

برآهیخته abstract، مہراز architect، ترکیزه bacteria، ریسمان building، شادخانه cabaret، رخت‌دان، رختان commode، تنیزه corpuscule، تزن، تزند current، دُش‌دمید deformed، افراس، افراه doctrine، بندیزه ligament، گوشیار monitoring، پردیز park، باغ‌راه parkway، پرگیر environment، زاوری service، خودزاوری self-service، بخشیزه subdivision، همیست، همیستاد system، آموختار teacher، نهشته، برنگاشت hypothesis

حضور عده‌ای از زبان‌شناسان و صاحب‌نظران در دستور زبان فارسی فرصتی برای مطالعات گویش‌شناسی (عمدتاً با هدف تهیه‌ی اطلس زبان‌شناسی) و به خصوص تصویب شیوه‌ی املائی مدوئی که در مؤسسات آموزشی از آن پیروی شد ایجاد کرد و، در حقیقت، دستاورد فرهنگستان در این زمینه‌ها مهم‌ترین محصول فرهنگی آن به شمار می‌رود. در عین حال، فعالیت این فرهنگستان حساسیت بیشتری نسبت به لزوم تقویت بنیه‌ی زبان فارسی و گسترش آن پدید آورد.

وسیع‌ترین فعالیت این فرهنگستان در زمینه‌ی واژه‌گزینی بود. در گروه‌های واژه‌گزینی نزدیک به صد تن از استادان و کارشناسان رشته‌های گوناگون دانش و هنر و فن همکاری داشتند که تا سال ۱۳۵۱، ۶۶۵۰ واژه‌ی فارسی در برابر واژه‌های بیگانه پیشنهاد کردند. در

۶) از جمله‌ی اعضای پیوسته بودند: صادق کیا (رئیس)، محمد مقدم، حسین گل‌گلاب، محمود حسابی، جمال رضایی، یحیی ماهیار نوابی، مصطفی مقربی، رضازاده شفق، ذبیح بهروز.

شیوه‌ای که این فرهنگستان برای گزینش و ساختن واژه‌ها مقرر داشت طرق زیر به ترتیب اولویت در نظر گرفته شده بود: واژه‌یابی (۱) از نوشته‌های فارسی و زبان‌های دیگر که از فارسی واژه به عاریت گرفته‌اند؛ (۲) از فارسی‌های عامیانه‌ی محلی؛ (۳) از زبان‌ها و گویش‌های دیگر ایرانی؛ (۴) از مایه‌های فارسی؛ (۵) از مایه‌های زبان‌های ایرانی دیگر. ضمناً توصیه شده بود که ویژگی‌های آوایی زبان فارسی حتی‌المقدور رعایت گردد تا به هم آهنگی آن آسیبی نرسد.

تدوین نام‌نامه (نام‌های خاص ایرانی) نیز جزو وظایف پژوهش‌گاه واژه‌های فارسی تعیین شد.

گردآوری واژه‌ها و اصطلاحات رشته‌ها و رشته‌های گوناگون نیز مطمح نظر قرار گرفت ولی اقدام در این زمینه از مرحله‌ی طرح فراتر نرفت.

فعالیت‌های پژوهش‌گاه واژه‌های فارسی نیز درخور توجه است. واژه‌نامه‌های بسامدی چندین متن کهن فارسی^۷، واژه‌نامه‌ی مترادف‌های فارسی، واژه‌نامه‌ی موضوعی فارسی، واژه‌نامه‌ی فارسی عامیانه‌ی تهران، واژه‌نامه‌ی فارسی عامیانه‌ی یزد، واژه‌های معرب‌صراح و منتهی‌الارب، رابطه‌ی فارسی و اردو، تأثیر زبان فارسی در زبان بنگالی، واژگان نوشتاری کودکان دبستانی از نتایج عمده‌ی این فعالیت‌هاست. واژه‌نامه‌ی زبان فارسی معیار (با تلفظ رسمی واژه‌ها) نیز در برنامه‌های این فرهنگستان منظور بوده است.

از واژه‌نامه‌های بسامدی فقط رساله‌ی جودیه و معیارالعقول ابن سینا چاپ شده و بقیه در جریان تولید و ویرایش مانده است.

در تهیه‌ی واژه‌نامه‌ی بسامدی داستان رستم و سهراب استفاده از رایانه به آزمایش درآمد. بدین‌سان، این فرهنگستان، هر چند در زمینه‌ی واژه‌سازی و واژه‌گزینی، به دلیل اختیار روش افراطی و می‌توان گفت نامعقول با ناکامی روبه‌رو گشت، در زمینه‌ی پژوهش‌های زبانی و اجرایی برنامه‌های سودمندی را وجهه‌ی همّت خود ساخت که جا دارد با استفاده از ثمرات و تجارب حاصله پی‌گیری شود.^۸ □

۷) این متون عبارت‌اند از: رساله‌ی منطق از دانشنامه‌ی علایی؛ مقدمه‌ی شاهنامه‌ی ابومنصوری؛ حدود العالم من المشرق الی المغرب؛ سیرالعباد الی المعاد سنایی؛ نزهة القلوب حمدالله مستوفی؛ ترجمه‌ی مسالک و ممالک استخری؛ رسائل خواجه عبدالله انصاری؛ قابوسنامه؛ دیوان فرخی سیستانی؛ نوروزنامه؛ سعادت‌نامه‌ی ناصر خسرو قبادیانی؛ رگ‌شناسی ابن سینا؛ اشعار شهید بلخی؛ اشعار ابوشکور بلخی؛ قراضه‌ی طبیعیات ابن سینا؛ رساله‌های فارسی سهروردی؛ بخشی از تفسیر کهن؛ مثنوی ورقه و گلشاه.

۸) درباره‌ی فعالیت‌های این فرهنگستان مقاله‌ی جداگانه‌ای در شماره‌ی آتی منتشر خواهد شد.

کارنامه‌ی شورای فرهنگستان زبان و ادب فارسی

از آغاز تأسیس تا پایان سال ۱۳۷۳

۲۶ شهریور ۱۳۶۹

غلامحسین صدیقی، فریدون مشایخ فریدنی، احمد طاهری
عراقی.

نخستین جلسه‌ی شورای فرهنگستان زبان و ادب
فارسی بنا به دعوت وزارت فرهنگ و آموزش عالی.

۲۸ خرداد ۱۳۷۰

سومین جلسه‌ی شورابه ریاست موقت جناب آقای
حسن حبیبی.

محل جلسه: نهاد ریاست جمهوری

محل جلسه: فرهنگستان علوم

انتخاب جناب آقای حسن حبیبی به اتفاق آراء به ریاست
فرهنگستان.

با شرکت بانو طاهره صفارزاده و آقایان احمد آرام،
نصرالله پورجوادی، حسن حبیبی، غلامعلی حدادی
عادل، بهاءالدین خرمشاهی، محمد خوانساری، استاد
محمد تقی دانش پژوه، علی رواقی، حمید فرزام،
سید محمد محیط طباطبایی، ابوالحسن نجفی.

اظهار تأسف جناب آقای حسن حبیبی از درگذشت استاد
مهرداد اوستا.

با حضور جناب آقای محمد معین، وزیر فرهنگ و
آموزش عالی.

غایبان: آقایان غلامحسین یوسفی، مهدی محقق.
بانو سیمین دانشور.

۱۱ تیر ۱۳۷۰

چهارمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن
حبیبی با شرکت ۱۲ عضو.

تأسیس شورای فرهنگستان زبان و ادب فارسی مصوب شورای
انقلاب فرهنگی است و اعضای مؤسس آن منتخب آن شورا

انتخاب آقایان احمد تفضلی (۱۱ رأی) و بهمن سرکاراتی (۱۰
رأی) به عضویت شورای فرهنگستان.

هستند. انتخاب جناب آقای حسن حبیبی به ریاست موقت
شورای فرهنگستان زبان و ادب فارسی.

۲۵ تیر ۱۳۷۰

پنجمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن
حبیبی با شرکت ۱۴ عضو.

۱۷ اردیبهشت ۱۳۷۰

انتخاب آقایان علی اشرف صادقی (۱۱ رأی) و احمد سمیعی
(۱۰ رأی) به عضویت شورای فرهنگستان.

دومین جلسه‌ی شورا، به ریاست موقت جناب آقای
حسن حبیبی و با حضور جناب آقای محمد معین،
وزیر فرهنگ و آموزش عالی.

قرائت استعفاي بانو سیمین دانشور.

محل جلسه: تالار رشیدالدین فضل الله (کتابخانه‌ی
مرکزی دانشگاه تهران)

۱۱ شهریور ۱۳۷۰

ششمین جلسه‌ی شورای به ریاست جناب آقای

انتخاب آقای عبدالمحمد آیتی (۱۰ رأی) به عضویت شورای
فرهنگستان.

تجلیل از شادروانان استاد غلامحسین یوسفی، استاد

کارنامه‌ی شورای فرهنگستان ۱۴۵

تسجيل اعضاي گروه‌های هفت‌گانه‌ی فرهنگ‌نویسی، واژه‌گزینی، دستور زبان و شیوه‌ی املا، نسخه‌های خطی، بررسی وضع زبان فارسی در مؤسسه‌های آموزشی داخل و خارج از کشور، فرهنگ مصطلحات، نشر متون.

۴ آذر ۱۳۷۰

دوازدهمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
انتخاب آقای ابوالحسن نجفی به عضویت گروه فرهنگ‌نویسی و دستور زبان و شیوه‌ی املا.
انتخاب آقای علی اشرف صادقی به عضویت گروه واژه‌گزینی.

۱۸ آذر ۱۳۷۰

سیزدهمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
انتخاب استاد محمد تقی دانش‌پژوه به عضویت گروه نسخه‌های خطی.

۲ دی ۱۳۷۰

چهاردهمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
استماع گزارش دبیر شورای گسترش زبان و ادب فارسی در باره‌ی کارهای جاری.

۱۶ دی ۱۳۷۰

پانزدهمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
گزارش کارگروه‌های واژه‌گزینی به مدیریت آقای حسن حبیبی و فرهنگ‌نویسی به مدیریت آقای علی رواقی.

۳۰ دی ۱۳۷۰

شانزدهمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.

حسن حبیبی.

تصویب آیین‌نامه‌ی داخلی شورای فرهنگستان زبان و ادب فارسی.

۲۵ شهریور ۱۳۷۰

هفتمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
اصلاح برخی از مواد آیین‌نامه‌ی داخلی شورای فرهنگستان مصوب جلسه‌ی پیشین.

۸ مهر ۱۳۷۰

هشتمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
تصویب تشکیل گروه‌های فرهنگ‌نویسی، واژه‌گزینی، دستور زبان و شیوه‌ی املا، و نشر متون.

۲۹ مهر ۱۳۷۰

نهمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
تصویب تشکیل گروه‌های گردآوری نسخ خطی، فرهنگ مصطلحات.
تصویب انتشار نامه‌ی فرهنگستان.

۶ آبان ۱۳۷۰

دهمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
انتخاب اعضای گروه‌های مصوب جلسه‌ی پیشین.

۲۰ آبان ۱۳۷۰

یازدهمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
انتخاب آقایان مهدی محقق و غلامعلی حداد عادل به نمایندگی فرهنگستان در کمیسیون اعطای نشان‌های دولتی.

معرفی آقای محمد رضا نصیری به عنوان دبیر فرهنگستان زبان و ادب فارسی.

۱۴ اردیبهشت ۱۳۷۱

بیست و دومین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.

تعیین مسئولان گروه‌های پژوهشی: گویش‌شناسی (آقای احمد تفضلی)؛ پژوهش‌های ادبی (آقای عبدالمحمد آیتی)؛ زبان‌های ایرانی (آقای بهمن سرکاراتی).
بحث و مذاکره درباره‌ی گزارش گروه فرهنگ‌نویسی.

۲۸ اردیبهشت ۱۳۷۱

بیست و سومین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
ادامه‌ی بحث درباره‌ی گزارش آقای علی رواجی به فرهنگ‌نویسی.

۱۸ خرداد ۱۳۷۱

بیست و چهارمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
تصویب موادی از «اصول و ضوابط واژه‌گزینی» و سازمان‌دهی گروه واژه‌گزینی.

۱ تیر ۱۳۷۱

بیست و پنجمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
تصویب موادی از «اصول و ضوابط واژه‌گزینی».

۸ تیر ۱۳۷۱

بیست و ششمین جلسه‌ی شورا به ریاست آقای غلامعلی حداد عادل (در غیاب جناب آقای حسن حبیبی)
تصویب بقیه‌ی مواد «اصول و ضوابط واژه‌گزینی».

انتخاب آقای احمد تفضلی به نمایندگی فرهنگستان در شورای گسترش زبان فارسی.

انتخاب آقای غلامعلی حداد عادل به عنوان مدیر مسئول و آقای بهاءالدین خرمشاهی به عنوان دبیر نامه‌ی فرهنگستان.

۱۷ بهمن ۱۳۷۰

هفدهمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
مذاکره درباره‌ی طرح ساختمان فرهنگستان با حضور مهندسان مشاور.

۲۸ بهمن ۱۳۷۰

هجدهمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
مذاکره درباره‌ی کار گروه فرهنگ‌نویسی و تصویب اولویت انتشار فرهنگ معاصر.

۱۲ اسفند ۱۳۷۰

نوزدهمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
پیشنهاد اصلاح ماده‌های ۳ و ۴ و ۶ اساس‌نامه‌ی فرهنگستان مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی درباره‌ی اعضای پیوسته و وابسته.

۱۷ فروردین ۱۳۷۱

بیستمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
پیشنهاد آقای علی رواجی برای تشکیل گروه‌های جدید که قرار شد فعالیت‌های پیشنهادی در گروه‌های موجود انجام گیرد.

۳۱ فروردین ۱۳۷۱

بیست و یکمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.

کارنامه‌ی شورای فرهنگستان ۱۴۷

۱۵ تیر ۱۳۷۱
بیست و هفتمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.

تصویب موادی از طرح تدوین فرهنگ‌های تخصصی.
تصویب طرح تدوین فرهنگ‌های عربی - فارسی و فارسی - عربی پیشنهادی گروه نشر متون.

۱۶ آذر ۱۳۷۱

سی و چهارمین جلسه‌ی شورا به ریاست آقای مهدی محقق (در غیاب جناب آقای حسن حبیبی).
تصویب مضمون جواب نامه‌ی وزارت امور خارجه و تجارت استرالیا درباره‌ی کاربرد Farsi یا Persian و تأیید Persian با ذکر دلایل مربوط به آن (-) متن اعلام نظر شورای فرهنگستان).

تصویب «طرح جامع کار پژوهشی در زبان فارسی باستان».

۳۰ آذر ۱۳۷۱

سی و پنجمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
تصویب معادل برای شماری از واژه‌های بیگانه‌ی رایج.

۲۸ دی ۱۳۷۱

سی و ششمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
تصویب «طرح بررسی وضع زبان فارسی در خارج و داخل کشور».

۱۲ بهمن ۱۳۷۱

سی و هفتمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.

تصویب طرح گروه تحقیقات ادبی، شامل روش تحقیق ادبی؛ سبک شناسی (با اولویت)؛ تحقیق در علوم بلاغت؛ ترجمه‌ی تحقیقات ایران شناسان (با اولویت)؛ تألیف دایرة المعارف ادبی (با اولویت)؛ تألیف تاریخ ادبیات زبان فارسی (با اولویت).

۲۲ تیر ۱۳۷۱

بیست و هشتمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
جلسه به دلیل حضور نیافتن دو سوم اعضای شورا رسمیت نیافت.

۶ مهر ۱۳۷۱

سی‌امین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
تصویب کلیات طرح تدوین فرهنگ‌های تخصصی. قرار شد جزئیات طرح در گروه واژه‌گزینی بررسی شود.

۲۰ مهر ۱۳۷۱

سی و یکمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
انتخاب افرادی به عضویت گروه‌های داخلی فرهنگستان.

۱۸ آبان ۱۳۷۱

سی و دومین جلسه‌ی شورا به ریاست آقای غلامعلی حداد عادل (در غیاب جناب آقای حسن حبیبی)

مذاکره درباره‌ی تکمیل اعضای پیوسته‌ی فرهنگستان.

۲ آذر ۱۳۷۱

سی و سومین جلسه به ریاست آقای غلامعلی حداد عادل (در غیاب جناب آقای حسن حبیبی)

۳ اسفند ۱۳۷۱

سی و هشتمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.

تصویب نتایج مذاکرات درباره‌ی نامه‌ی فرهنگستان با اصلاحات. انتخاب آقای احمد سمعی، عضو شورای فرهنگستان، به سرگیری نامه‌ی فرهنگستان.

۱۷ اسفند ۱۳۷۱

سی و نهمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.

مذاکره درباره‌ی ضوابط واژه‌گزینی. گزارش جناب آقای حسن حبیبی درباره‌ی تشکیل هیئتی به ریاست خود ایشان مرکب از آقایان تفضلی، بهمن سرکاراتی، احمد سمعی، مهندس مهدی فیروزان، رضا مکنون، محمدرضا نصیری، برای تدوین ضوابط گزینش پژوهشگران و اجرای طرح‌های پژوهشی؛ و همچنین تشکیل کمیسیونی به ریاست ایشان مرکب از آقایان تفضلی، مهدی محقق، محمدرضا نصیری برای تصمیم‌گیری درباره‌ی خرید کتاب‌های مورد نیاز فرهنگستان.

۱۶ اردیبهشت ۱۳۷۲

چهل و یکمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.

تصویب معادل برای شماری از واژه‌های بیگانه‌ی رایج.

۲۰ اردیبهشت ۱۳۷۲

چهل و یکمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.

تصویب طرح دانشنامه‌ی ادبی.

تصویب معادل برای شماری از واژه‌های بیگانه‌ی رایج.

۳ خرداد ۱۳۷۲

چهل و دومین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.

تصویب طرح واژه‌نامه‌ی مشترک‌گویی‌های ایرانی پیشنهادی آقای احمد تفضلی.

تصویب معادل برای شماری از واژه‌های بیگانه‌ی رایج.

۱۷ خرداد ۱۳۷۲

چهل و سومین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.

تصویب طرح تألیف دانشنامه‌ی زبان و ادبیات فارسی در شبه قاره‌ی هند. تصویب معادل برای شماری از واژه‌های بیگانه‌ی رایج.

۳۱ خرداد ۱۳۷۲

چهل و چهارمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.

مذاکره درباره‌ی وضع زبان و ادبیات فارسی در پاکستان و دانشگاه‌های آن کشور با حضور پروفیسور ظهورالدین احمد، استاد دانشگاه پنجاب پاکستان. تصویب معادل شماری از واژه‌های بیگانه‌ی رایج.

۱۴ تیر ۱۳۷۲

چهل و پنجمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.

تصویب کلیات طرح دستور زبان فارسی. مقرر شد طرح با تفصیل نسبی مجدداً به شورا ارائه گردد و اعضای شورا پس از مطالعه‌ی آن نظر خود را کتباً اعلام دارند.

۲۸ تیر ۱۳۷۲

چهل و ششمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.

تصویب معادل شماری از واژه‌های بیگانه‌ی رایج.

۱۱ مرداد ۱۳۷۲

چهل و هفتمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای

حسن حبیبی.

گزارش آقای احمد تفضلی درباره‌ی برگزاری کنگره‌ی ایران شناسان آسیای میانه.

گزارش آقای عبدالمحمد آیتی درباره‌ی پیشرفت کار دانشنامه‌ی ادبی.

۲۹ فروردین ۱۳۷۳

پنجاه و دومین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.

گزارش آقای احمد سمیعی درباره‌ی نتایج فعالیت کمیسیون شیوه‌ی املا.

۲ خرداد ۱۳۷۳

پنجاه و سومین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.

پیشنهاد ریاست فرهنگستان درباره‌ی تدوین آیین‌نامه‌ی نحوه‌ی انتخاب اعضای وابسته.

انتخاب هیئت مرکب از آقایان نصرالله پورجوادی، غلامعلی حداد عادل، آقای مهدی محقق و بهمن سرکاراتی برای تنظیم آیین‌نامه.

گزارش آقایان احمد تفضلی و بهمن سرکاراتی درباره‌ی نتایج فعالیت گروه‌های گویش‌شناسی و زبان‌های باستانی.

۶ تیر ۱۳۷۳

پنجاه و چهارمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.

مذاکره‌ی مقدماتی درباره‌ی طرح ممنوعیت کاربرد اسامی و عناوین و اصطلاحات غربی در مجلس شورای اسلامی.

تصویب عضویت مجدد آقای بهاء‌الدین خرمشاهی که به علت غیبت طولانی مستعفی شده بودند (به اتفاق آراء).

۱۳ تیر ۱۳۷۳

پنجاه و پنجمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب

حسن حبیبی.

تصویب معادل شماری از واژه‌های بیگانه‌ی رایج.

۱۹ مهرماه ۱۳۷۲

چهل و هشتمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.

گزارش سفرهای آقای نصرالله پورجوادی (ایتالیا)، استاد مهدی محقق (انگلستان)، آقایان بهمن سرکاراتی (هنگ کنگ، کوالالمپور)، علی اشرف صادقی (پاکستان)، حمید فرزام (زواره برای شرکت در سالگرد شادروان محمد محیط طباطبایی)، علی رواقی (تاجیکستان)، محمد رضا نصیری (هند و پاکستان).

معرفی آقای مهدی محقق به عنوان مدیربخش روابط بین‌الملل.

۳ آبان ۱۳۷۲

چهل و نهمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.

تصویب تشکیل هیئت مرکب از آقایان غلامعلی حداد عادل، بهمن سرکاراتی و احمد سمیعی برای بررسی و گردآوری اطلاعات راجع به شناسایی دانشجویان مستعد و شرایط جذب آنان.

تصویب معادل برای شماری از واژه‌های بیگانه‌ی رایج.

۱۷ آبان ۱۳۷۲

پنجاهمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.

گزارش آقای مهدی محقق از کنگره‌ی فارس‌شناسی و پیشنهاد ایشان که برای این گونه‌گردهمایی‌ها عنوان «ایران‌شناسی» اختیار شود.

تصویب معادلی برای شماری از واژه‌های بیگانه‌ی رایج.

۱۸ بهمن ۱۳۷۲

پنجاه و یکمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای

آقای حسن حبیبی.

ادامه‌ی بحث درباره‌ی طرح ممنوعیت کاربرد اسامی و عناوین و اصطلاحات غربی.
مقرر شد که فرهنگستان نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی را به طریق مقتضی از نظر خود درباره‌ی این طرح مستحضر سازد. در این نظر، ملاحظات زیر مورد توجه قرار گرفته است:

طرح مشکلاتی برای مردم پدید نیاورد؛ نظر مشورتی شهردار تهران و مدیرعامل صدا و سیما اخذ شود؛ در شهرداری‌ها مرکزی برای راهنمایی متقاضیان ایجاد شود؛ از صدا و سیما خواسته شود که در برنامه‌ها حتی الامکان از به کاربردن لغات بیگانه خودداری شود. قرار شد این نظرها را نماینده‌ای از فرهنگستان برای اعضای کمیسیون‌های شور اول و دوم مجلس تشریح کند.

۱۱ مهر ۱۳۷۳

پنجاه و هشتمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
تصویب ضوابط کلی واژه‌گزینی در تکمیل طرح پیشین (← متن مصوب).

۱۶ آبان ۱۳۷۳

پنجاه و نهمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
گزارش استاد محقق از سفر به اصفهان و بازدید از منزل استاد جلال‌الدین همایی،
بحث درباره‌ی مدیریت فرهنگستان. ارائه‌ی گزارش آقای بهمن سرکاراتی درباره‌ی فعالیت‌های گروه فرهنگستان و زبان‌های باستانی

۲۷ تیر ۱۳۷۳

پنجاه و ششمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
بررسی مجدد اصول و ضوابط واژه‌گزینی.
به پیشنهاد آقای غلامعلی حداد عادل، آقایان ابوالحسن نجفی، علی رواقی، نصرالله پورجوادی، احمد سمیعی به اتفاق آراء، به عضویت گروه واژه‌گزینی پیوستند. ضمناً مقرر شد که از شخصیت‌های علمی برای عضویت در گروه واژه‌گزینی استفاده و از همکاری سایر فرهنگستان‌ها و مؤسسات علمی نیز بهره‌گیری شود.

۲۳ آبان ۱۳۷۳

شصتیمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
ادامه‌ی بحث درباره‌ی مدیریت فرهنگستان و مسکوت گذاشتن بحث تا اعلام ابلاغ رسمی دولت.

۷ آذر ۱۳۷۳

شصت و یکمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
گزارش آقای مهدی محقق درباره‌ی سفر به اصفهان و همکاری دانشکده‌ی ادبیات دانشگاه اصفهان در فعالیت‌های شعبه‌ی فرهنگستان در مرکز استان اصفهان.

۱۰ مرداد ۱۳۷۳

پنجاه و هفتمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی.
تصویب طرح پیشنهادی آقای بهمن سرکاراتی برای دایر شدن شعبه‌ی فرهنگستان در آذربایجان.
گزارش جناب آقای حسن حبیبی درباره‌ی نحوه‌ی بازگرداندن شاهنامه‌ی طهماسبی به ایران.

گزارش جناب آقای غلامعلی حداد عادل درباره‌ی جلسات مشترک گروه واژه‌گزینی با فرهنگستان علوم پزشکی و فرماندهی نیروی هوایی،
گزارش جناب آقای حسن حبیبی درباره‌ی گردآوری اصطلاحات حرف و مشاغل
گزارش احمد سمیعی درباره‌ی تدوین شیوه‌ی املا فارسی.

۱۰ بهمن ۱۳۷۳

شصت و چهارمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی. بررسی طرح آقای رواقی با عنوان «بررسی زبان فارسی و پیشینه‌ی آن».

۱۵ اسفند ۱۳۷۳

شصت و پنجمین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی. تصویب کلی طرح آقای رواقی و بررسی دوباره‌ی برخی از بندهای آن. □

۱۲ دی ۱۳۷۳

شصت و دومین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی. گزارش آقای بهمن سرکاراتی از سفر به هندوستان و نحوه‌ی همکاری استادان زبان فارسی شبه قاره در تدوین دانشنامه‌ی زبان و ادبیات فارسی در شبه قاره‌ی هند، ارائه‌ی گزارش گروه دستور زبان فارسی.

۲۶ دی ۱۳۷۳

شصت و سومین جلسه‌ی شورا به ریاست جناب آقای حسن حبیبی. اعلام بهره‌برداری از شعبه‌ی فرهنگستان در اصفهان در آینده‌ی نزدیک.

متنِ اعلامِ نظرِ شورای فرهنگستانِ زبان و ادبِ فارسی
 درباره‌ی کاربردِ Farsi به جای Persian در مکاتباتِ وزارتِ امورِ خارجه
 (مصوبِ سی و چهارمین جلسه‌ی شورا در تاریخ ۱۶ آذر ۱۳۷۱)

- شورای فرهنگستان زبان و ادب فارسی با اختیارِ هر عنوانِ تازه‌ای به جای تعبیرِ رایجِ Persian و نظایرِ آن در زبان‌های اروپایی به دلایل زیر اکیداً و قویاً مخالف است:
۱. تعبیرِ رایجِ Persian قرن‌هاست در آثار و اسناد و مدارک علمی و فرهنگی و سیاسی به کار رفته و می‌رود. این تعبیر بار معنایی و فرهنگی و تاریخی سنگینی پیدا کرده و تغییرِ آن در حکمِ نفی و نادیده گرفتن سابقه‌ی دیرینه‌ی آن است.
  ۲. در طرحِ تبدیلِ تعبیرِ رایج، سوءنیتی از جانبِ محافلِ معینی استشمام می‌شود و انتظار دارد جمهوری اسلامی با هوشیاریِ تمام متوجه و مراقبِ مقاصدِ سوئی که در پس این جریان احساس می‌شود باشد تا توطئه از همان آغاز با قوتِ تمام خنثی گردد.
  ۳. تبدیلِ Persian و نظایرِ آن به عنوانِ دیگر این توهم را پدید می‌آورد که سخن از زبانِ تازه‌ای است غیر از آنچه غربیان به این نام می‌شناخته‌اند و چه بسا نیتِ اصلیِ طرح‌کنندگانِ این تبدیلِ عنوانِ ایجادِ همین توهم باشد.
  ۴. حرکاتی که برای نشان دادنِ عنوانی تازه به جای عنوانِ جاافتاده و شناخته شده‌ی کنونی صورت می‌گیرد چه بسا ناظر بر القای این معنی باطل باشد که سخن از زبانِ رسمیِ ناحیه‌ی معینی است نه زبانِ فراگیرِ کشوری.
  ۵. خوشبختانه تعبیرِ پیشنهادی در هیچ یک از نوشته‌ها و اسنادِ دانشگاهی خارجی راه نیافته و پیشنهادِ کاربردِ آن احتمالاً به قصدِ ایجادِ تشنگی و ابهام در موردِ عنوانِ زبانِ رسمیِ ما طرح شده است.

اصول و ضوابطِ واژه‌گزینی، مصوبِ پنجاه و هشتمین جلسه‌ی
 شورای فرهنگستانِ زبان و ادبِ فارسی

۱. در انتخابِ معادلِ فارسی برای اصطلاحاتِ بیگانه، واژه‌ی فارسی باید حتی الامکان به «زبانِ فارسی امروز» یعنی به زبانِ متداول میان تحصیل‌کردگان و اهل علم و ادب، و به زبانِ نمونه و معیار در سخنرانی‌ها و نوشته‌ها نزدیک باشد.
۲. در واژه‌گزینی باید قواعدِ دستورِ زبانِ فارسی فصیح و متداولِ امروز رعایت شود.
۳. در واژه‌گزینی باید قواعدِ آواییِ زبانِ فارسی موردِ توجه قرار گیرد و از اختیارِ واژه‌های دارای تنافر و ناخوش‌آهنگ پرهیز شود.
۴. واژه‌ها باید به گونه‌ای انتخاب شوند که تصریف‌پذیر و اشتقاق‌پذیر باشند و امکانِ ساختِ اسم و فعل و صفت و اسم مصدر و امثالِ آن از ریشه‌ی آنها وجود داشته باشد.
۵. در گزینشِ معادل‌ها باید سلسله‌مراتبی به ترتیبِ زیر ملاکِ اولویت قرار گیرد:

- الف. واژه‌های فارسی متداول و مأنوس در زبان فارسی که از قرن سوم به این سو رواج داشته است؛
- ب. ترکیب‌های نوساخته از واژه‌های فارسی متداول و با استفاده از شیوه‌های واژه‌سازی زبان فارسی؛
- ج. واژه‌های عربی مصطلح و متداول و مأنوس در زبان فارسی؛
- د. ترکیب‌های نوساخته با استفاده از ریشه‌های عربی متداول در زبان فارسی و با استفاده از شیوه‌های واژه‌سازی زبان عربی؛
- ه. واژه‌های برگرفته از گونه‌های زبان فارسی و گویش‌های ایرانی و کنونی؛
- و. واژه‌های برگرفته از زبان‌های ایرانی میانه و باستان؛
- تبصره - در واژه‌گزینی، واژه‌ی شفاف، که معنی آن زودیاب و روشن است، بر واژه‌ای که معنی دیریاب و ناآشکار دارد ترجیح است.
۶. در واژه‌گزینی، به ویژه در علوم، برای هر اصطلاح ترجیحاً فقط یک معادل اختیار و از تعدد و تنوع معادل‌ها پرهیز شود.
- تبصره - برای اصطلاحی که حوزه‌ی استعمال آن منحصر به یک علم نیست، گزینش چند واژه‌ی معادل، به مقتضای سنت و سابقه و عرف اهل علم در هر یک از حوزه‌ها، مجاز است.
۷. یافتن معادل برای معدودی از واژه‌های بیگانه‌ی متداول در زبان فارسی که جنبه‌ی جهانی و بین‌المللی یافته‌اند ضروری نیست.
۸. اگر برای اصطلاح بیگانه، پس از رعایت سلسله مراتب مذکور در بند ۵، معادل مناسبی پیدا نشود، می‌توان از معادل‌هایی استفاده کرد که باروش قیاسی و رعایت قواعد دستور زبان فارسی ساخته شده باشند.
۹. در موارد معدودی که گزینش واژه‌ی معادل در قالب‌های مرسوم زبان فارسی متداول میسر نباشد و ضرورت استفاده از روش‌های تازه احراز شود، بر طبق رأی شورای فرهنگستان عمل خواهد شد.
- * دو سند بالا از اسناد شورای فرهنگستان زبان و ادب فارسی به لحاظ اهمیت خاص و ارزش عام آنها عیناً نقل شد.

بزرگداشت استاد محمدتقی دانش‌پژوه

برای تقدیر از زحمات و خدمات فرهنگی استاد محمدتقی دانش‌پژوه به دعوت فرهنگستان زبان و ادب فارسی مراسم بزرگداشتی در روز سه‌شنبه ۱۷ خرداد ۱۳۷۳ برگزار شد. در این مراسم، اعضای شورا و پژوهش‌گران فرهنگستان زبان و ادب فارسی و جمع کثیری از استادان و محققان و شاگردان و ارادت‌مندان استاد شرکت داشتند. جناب آقای دکتر حسن حبیبی، ریاست محترم فرهنگستان زبان و ادب فارسی، در تجلیل از فعالیت‌های علمی و تحقیقی استاد، مشروحاً سخن گفتند. دکتر ایرج افشار و خانم دکتر نوش‌آفرین انصاری از خدمات و شوق و علاقه‌ی بی‌نظیر استاد در کشف و معرفی متون زبان فارسی و ذخایر گران‌بهای فرهنگ ایرانی یاد کردند. سپس هدایا و لوح یادبودی از طرف فرهنگستان به ایشان اهدا شد و مراسم با سپاس‌گزاری و سخنان جالب استاد دانش‌پژوه پایان یافت. □